

ข้อเสนอเชิงนโยบาย: แนวทางที่ดีที่สุดในการสำรวจและอนุรักษ์เอกสารโบราณ/เอกสารตัวเขียน

บทสรุปผู้บริหาร

เอกสารโบราณ/เอกสารตัวเขียนนับเป็นมรดกวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของประเทศ การสูญเสียหรือความเสียหายของเอกสารเหล่านี้สามารถส่งผลกระทบต่อการศึกษาและการรักษาความต่อเนื่องของประวัติศาสตร์ของเราได้ ในทางปฏิบัติการสำรวจและการอนุรักษ์เป็นขั้นตอนที่สำคัญในการรักษาและป้องกันเอกสารโบราณไม่ให้สูญหาย แนวทางนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเน้นย้ำความสำคัญของการสำรวจและอนุรักษ์เอกสารโบราณเหล่านี้ในเบื้องต้น และเสนอวิธีการที่มีประสิทธิภาพในการสำรวจและอนุรักษ์เบื้องต้นเพื่อให้สามารถป้องกันเอกสารโบราณ/เอกสารตัวเขียนไว้ได้อย่างยาวนาน การดำเนินการตามแนวทางเหล่านี้จะช่วยในการรักษาและการส่งคืนองค์ความรู้ ภูมิปัญญาให้สัมพันธ์กับเป็นมรดกวัฒนธรรมของเราในระยะยาวต่อไป

บทนำ

เอกสารโบราณ/เอกสารตัวเขียนไม่เพียงแต่เป็นแหล่งข้อมูลที่สะท้อนถึงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของเราเท่านั้น แต่ยังเป็นสัญลักษณ์ของการต่อเนื่องและความเป็นไทยที่แท้จริงด้วย เพื่อให้มรดกวัฒนธรรมนี้คงอยู่ได้ยาวนาน การสำรวจและอนุรักษ์เป็นส่วนที่เกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับเอกสารเหล่านี้ อย่างไรก็ตาม หากปราศจากเทคนิคและวิธีการที่เหมาะสม ความพยายามในการรักษาเอกสารโบราณ/เอกสารตัวเขียนเหล่านี้ อาจจะไม่เป็นผล

การสำรวจและอนุรักษ์เอกสารโบราณ/เอกสารตัวเขียนเป็นเรื่องที่มีความสำคัญในการรักษาและถ่ายทอดประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชาติหรือชุมชนไปยังรุ่นที่จะตามมา อย่างไรก็ตาม ยังมีบริบทต่าง ๆ อันเป็นสาเหตุที่ส่งผลทำให้ปัญหาในการรักษาเอกสารโบราณ/เอกสารตัวเขียนเหล่านี้เอาไว้ได้แก่

1. บริบททางประวัติศาสตร์ เช่น สงคราม การย้ายถิ่นฐานของประชากร หรือภัยธรรมชาติ เป็นต้น ล้วนเป็นสาเหตุทำให้เกิดการทำลายหรือทำให้เอกสารโบราณหายไป
2. บริบททางสังคมและวัฒนธรรม ความเข้าใจและความสำคัญที่เปลี่ยนแปลงในการรักษาวัฒนธรรมของชุมชนมีผลต่อการเก็บรักษาและสืบทอดเอกสารโบราณ/เอกสารตัวเขียน บางครั้งการเปลี่ยนแปลงในทัศนคติหรือนโยบายสามารถทำลายหรือตัดสิ้นใจไม่รักษาเอกสารโบราณบางประเภทได้
3. บริบททางเศรษฐกิจ การขาดทุนและทรัพยากรสำหรับการอนุรักษ์เป็นปัญหาใหญ่ หากไม่มีการลงทุนในการฝึกอบรม อุปกรณ์ หรือการวิจัย การสำรวจและการอนุรักษ์จะต้องเผชิญกับอุปสรรคมากมาย
4. บริบททางเทคโนโลยี ภายใต้อุปกรณ์ของเทคโนโลยี เอกสารโบราณสามารถดิจิทัลเพื่อเก็บรักษาสภาพเอกสารตัวต้นฉบับ แต่การขาดทักษะหรือการเข้าถึงเทคโนโลยีที่ทันสมัยจึงทำให้จำกัดความสามารถในการบันทึกและเก็บรักษาเอกสารโบราณ

5. บริบททางกฎหมาย นโยบายและกฎระเบียบสามารถส่งผลต่อการเข้าถึงและการอนุรักษ์เอกสารโบราณ/เอกสารตัวเขียน ยกตัวอย่างเช่น กฎหมายเกี่ยวกับสิทธิ์ หรือกฎหมายที่กำหนดเกณฑ์การเข้าถึงเอกสารโบราณของรัฐ

ดังนั้น การเข้าใจบริบทเหล่านี้จะช่วยในการวางแผนและดำเนินการเพื่อเผชิญหน้ากับปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการสำรวจและอนุรักษ์เอกสารโบราณ/เอกสารตัวเขียน และช่วยให้เห็นถึงความจำเป็นในการรวบรวมทรัพยากรและความร่วมมือของหน่วยงานและชุมชนต่าง ๆ

ปัญหาการสำรวจและอนุรักษ์เอกสารโบราณ

การสำรวจเอกสารโบราณเป็นกระบวนการที่ต้องใช้ความรอบคอบและความรู้เฉพาะทางเนื่องจากเป็นมรดกทางวัฒนธรรมและมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ อย่างไรก็ตาม มีปัญหาและความท้าทายหลายประการที่เกิดขึ้นในการดำเนินการสำรวจ เพื่อให้การสำรวจเอกสารโบราณ/เอกสารตัวเขียนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ การรับรู้และแก้ไขปัญหาเหล่านี้เป็นจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของ**ความตั้งใจในการทำลาย** บางครั้งเอกสารโบราณ/เอกสารตัวเขียนอาจถูกทำลายเนื่องจากความตั้งใจ ซึ่งส่งผลกระทบต่อความสมบูรณ์ของเอกสารโบราณ/เอกสารตัวเขียน นอกจากนี้**การสูญเสียตามกาลเวลา** ซึ่งเป็นการสูญเสียทางธรรมชาติเนื่องจากความชื้น แผลง และปัจจัยภายนอกอื่น ๆ ก็ทำให้งานด้านสำรวจนั้นยากขึ้น แม้กระนั้น**ความยากลำบากในการเข้าถึง** ก็เป็นปัญหาในการสำรวจ เพราะเอกสารโบราณ/เอกสารตัวเขียนบางส่วนอาจถูกเก็บรักษาไว้ในสถานที่ที่ยากต่อการเข้าถึง หรือไม่ได้รับการอนุญาตให้สำรวจ มากไปกว่านี้ **การประเมินคุณค่าของเอกสารโบราณ/เอกสารตัวเขียนที่ต่ำเกินไป** เป็นเรื่องที่ยากลำบากสำหรับการทำให้ทุกคนเห็นคุณค่าความสำคัญของเอกสารโบราณ/เอกสารตัวเขียน ซึ่งจะสามารถนำมาใช้ประโยชน์ทั้งเรื่องประวัติศาสตร์ ความเป็นมรดกวัฒนธรรม และความสำคัญในด้านอื่น ๆ ด้วย **ความไม่แน่นอนของแหล่งข้อมูล** ทำให้แหล่งข้อมูลบางแห่งที่เคยมีเอกสารโบราณ/เอกสารตัวเขียน แต่มีการเปลี่ยนแปลงเนื่องจากปัจจัยต่าง ๆ ทำให้เอกสารโบราณ/เอกสารตัวเขียน เสียหาย สูญหาย โดยไม่ทราบสาเหตุที่แท้จริง สุดท้ายคือ **การเตรียมพร้อมของบุคลากร** ในการฝึกอบรมให้ความรู้ทางด้านอักษรวิทยาและภาษาที่เพียงพอสำหรับบุคลากรในการเข้าถึงและสำรวจเอกสารโบราณ/เอกสารตัวเขียน

ทางด้านการอนุรักษ์เอกสารโบราณ/เอกสารตัวเขียน ซึ่งเป็นกระบวนการที่สำคัญและจำเป็นในการรักษาเอกสารที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ก็ยังมีปัญหาและความท้าทายที่ต้องเผชิญหน้า การรับรู้และแก้ไขปัญหาเหล่านี้จะทำให้การอนุรักษ์เอกสารโบราณ/เอกสารตัวเขียนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นและทำให้เอกสารเหล่านี้สามารถอยู่รอดไปยังรุ่นต่อไปได้ **การขาดแคลนบุคลากร** ที่มีทักษะ ความรู้และความเชี่ยวชาญเฉพาะทางในการอนุรักษ์เอกสารโบราณยังเป็นปัญหาต้น ๆ ในการอนุรักษ์เอกสารโบราณ อีกประเด็นหนึ่งที่สำคัญไม่แพ้กันคือ **การจัดสรรงบประมาณ** การอนุรักษ์เอกสารโบราณอาจต้องการงบประมาณที่สูง ซึ่งบางครั้งอาจไม่ได้รับการสนับสนุนอย่างเพียงพอ และต่อเนื่อง จึงทำให้**วัสดุและเทคนิคในการอนุรักษ์ไม่เพียงพอ** การหาวัสดุและ

เทคนิคที่เหมาะสมสำหรับการอนุรักษ์เอกสารโบราณ/เอกสารตัวเขียนนั้นอาจเป็นไปได้ยากอาจเป็นเพราะเรื่องการจัดสรรงบประมาณเป็นหลัก นอกจากนี้ยังเกิด **ปัญหาจากการใช้เทคโนโลยี** ที่เกิดจากการใช้เทคโนโลยีในการสแกนหรือทำซ้ำเอกสารโบราณ/เอกสารตัวเขียนบางครั้งอาจทำให้เกิดความเสียหาย และ**ปัญหาการเก็บรักษา** เอกสารโบราณ/เอกสารตัวเขียนที่ความเปราะบางจึงมีความจำเป็นที่จะต้องมียุทธศาสตร์ที่เหมาะสม ซึ่งต้องป้องกันความชื้น ความร้อน แสงแดด แผลง และการโจรกรรม

การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้รับผลกระทบ

การสำรวจและอนุรักษ์เอกสารโบราณไม่ได้เป็นเพียงการรักษาเรื่องราวทางประวัติศาสตร์และมรดกภูมิปัญญาของชุมชน แต่ยังมีผลกระทบต่อกลุ่มคนหลายกลุ่ม การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้รับผลกระทบจึงเป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยในการเข้าใจและประเมินความต้องการ ความสนใจ และความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นกับแต่ละกลุ่มดังนี้

1. นักวิชาการและนักประวัติศาสตร์ เป็นกลุ่มที่ต้องการข้อมูลและข้อมูลสำหรับการวิจัย การสำรวจและอนุรักษ์เอกสารโบราณ/เอกสารตัวเขียนช่วยให้สามารถดำเนินการวิจัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ
2. ชุมชนท้องถิ่น คนในชุมชนที่ดูแลปกป้องรักษาเอกสารโบราณ/เอกสารตัวเขียน รวมไปถึงการใช้เอกสารโบราณ/เอกสารตัวเขียนเหล่านี้เพื่อส่งต่อประวัติศาสตร์และมรดกภูมิปัญญาของชุมชน
3. นักเรียน นักศึกษา เอกสารโบราณเป็นแหล่งข้อมูลในการเรียนรู้ที่สำคัญสำหรับผู้ที่สนใจตัวอักษร ภาษา หรือศาสตร์ต่าง ๆ ที่บันทึกในเอกสารโบราณ
4. หน่วยงานรัฐ เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดการและอนุรักษ์เอกสารโบราณ/เอกสารตัวเขียนของประเทศ ได้แก่ สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร
5. ผู้สร้างนโยบาย ผู้ที่ต้องการข้อมูลที่ถูกต้องครบถ้วนเพื่อการสร้างนโยบายที่เกี่ยวกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ การใช้งานมรดกภูมิปัญญาในเอกสารโบราณ/เอกสารตัวเขียน เป็นต้น
6. วัด และพระสงฆ์ เป็นแหล่งข้อมูลสาธารณะที่มีเอกสารโบราณ/เอกสารตัวเขียนอยู่มาก เนื่องจากในอดีตวัดเป็นสถานที่ศึกษาหาความรู้โดยพระเป็นผู้สอน แต่ปัจจุบันพระสงฆ์ในวัดส่วนใหญ่ไม่ได้ใช้งานเอกสารโบราณ/เอกสารตัวเขียน ถึงขั้นไม่รู้จักเอกสารโบราณ/เอกสารตัวเขียน จึงทำให้เกิดการปล่อยปละละเลยในการดูแลรักษาเอกสารโบราณ/เอกสารตัวเขียน

ข้อจำกัดทางความคิดในการดำเนินงาน

การทำงานด้านการสำรวจและอนุรักษ์เอกสารโบราณ/เอกสารตัวเขียนในประเทศไทยต้องเผชิญหน้ากับหลายความท้าทายและข้อจำกัดทางความคิดที่ต้องอาศัยความร่วมมือและการสนับสนุนจากหลายภาคส่วน การลุกขึ้นมาท้าทายเพื่อหลายข้อจำกัดทางความคิดเดิม ๆ เกี่ยวกับการสำรวจและอนุรักษ์เอกสารโบราณ/เอกสาร

ตัวเขียนจึงทำให้ทุกคนสามารถดำเนินงานสำรวจและอนุรักษ์เอกสารโบราณ/เอกสารตัวเขียนได้อย่างทันทั่วทั้งที่ โดย
ข้อจำกัดทางด้านความคิดเหล่านี้ได้แก่

1. ต้องดำเนินงานภายใต้หน่วยงานรัฐเท่านั้น จริง ๆ แล้วการสำรวจและอนุรักษ์เอกสารโบราณ/เอกสาร
ตัวเขียน ไม่ได้เป็นหน้าที่ของหน่วยงานรัฐเท่านั้น เพราะบุคลากรในหน่วยงานรัฐที่ดำเนินงานด้านเอกสารโบราณ/
เอกสารตัวเขียนมีน้อยมาก ประกอบกับงบประมาณในการดำเนินงานในแต่ละปีก็ได้มีน้อยเช่นกัน ควรเป็นหน้าที่
ของทุกหน่วยงานโดยเฉพาะหน่วยงานในท้องถิ่นที่อยู่ใกล้กับแหล่งจัดเก็บข้อมูลเอกสารโบราณ

2. ต้องดำเนินงานโดยผู้เชี่ยวชาญเท่านั้น บุคคลทั่วไปไม่สามารถดำเนินการได้ ในขั้นตอนการสำรวจ
เบื้องต้นอาจจัดทำโดยผู้มีความรู้เกี่ยวกับเอกสารโบราณ/เอกสารตัวเขียน เช่น สามารถจำแนกลักษณะประเภทของ
เอกสารโบราณ/เอกสารตัวเขียนได้ หรือมากกว่านั้นก็ยังสามารถจำแนกอักษรและภาษาได้ หรือจำแนกหมวดหมู่
เรื่องของเอกสารโบราณ/เอกสารตัวเขียนได้ ในการสำรวจเบื้องต้นนี้ผู้สำรวจควรมีความรู้เรื่องประเภทของเอกสาร
โบราณ/เอกสารตัวเขียนก็เพียงพอแล้ว

3. ต้องมีงบประมาณดำเนินการ หากต้องให้หน่วยงานรัฐส่วนกลางเป็นผู้ดำเนินการ งบประมาณที่ได้
จัดสรรก็น้อย จึงทำให้งานสำรวจเอกสารโบราณ/เอกสารตัวเขียนนั้นดำเนินการไปได้ช้าไม่ทันต่อการสูญสลายของ
เอกสารโบราณ/เอกสารตัวเขียน ดังนั้นหากชุมชน ส่วนท้องถิ่น หรือเจ้าของเอกสารโบราณ/เอกสารตัวเขียนที่อยู่
ใกล้ชิดสามารถดำเนินการได้เองโดยไม่ต้องงบประมาณที่มากนัก

4. ต้องรับทุนงบประมาณเพื่อดำเนินการ ในหลายหน่วยงานมีการขอจัดทำคำของบประมาณเพื่อสำรวจ
เอกสารโบราณ/เอกสารตัวเขียนซึ่งข้อมูลที่แต่ละหน่วยงานสำรวจกลับอยู่ที่แหล่งทุน ไม่สามารถนำมารวมกัน
เพื่อให้เห็นภาพรวมของการสำรวจได้ ทำให้เกิดความซ้ำซ้อนในการทำงาน ทำให้มีการของบประมาณเพื่อสำรวจ
แหล่งข้อมูลที่เคยสำรวจไปแล้วอยู่บ่อยครั้ง

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

เมื่อหลายข้อจำกัดทางความคิดทั้งหลายไปได้แล้ว จึงเสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการสำรวจและ
อนุรักษ์เอกสารโบราณเบื้องต้น เพื่อให้เห็นภาพรวมของเอกสารโบราณในประเทศไทยทั้งหมด ในการนี้ขอมุ่งเป้าไป
ยังแหล่งข้อมูลเอกสารโบราณที่ค่อนข้างเป็นสาธารณะอย่าง “วัด” ในประเทศไทยซึ่งสันนิษฐานว่าจะเป็นแหล่งเก็บ
ข้อมูลเอกสารโบราณ เนื่องจากมีการสำรวจเอกสารโบราณในหลาย ๆ ที่พบว่าที่วัดจะมีเอกสารโบราณมากที่สุด

วัดในประเทศไทยอยู่ในภายใต้การกำกับของการของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นส่วนราชการที่อยู่ใน
ในบังคับบัญชาขึ้นตรงต่อนายกรัฐมนตรี เป็นหน่วยงานที่ไม่สังกัดกระทรวง ทบวงใด มีภารกิจเกี่ยวกับการ
ดำเนินงานสนองงานคณะสงฆ์และรัฐโดยการทำนุบำรุง ส่งเสริมกิจการพระพุทธศาสนา ให้การอุปถัมภ์ ค้ำครอง
และส่งเสริมพัฒนางานพระพุทธศาสนา ดูแล รักษา จัดการศาสนสมบัติ รวมทั้งให้การสนับสนุนส่งเสริม พัฒนา
บุคลากรทางศาสนา

เอกสารโบราณ/เอกสารตัวเขียนภายในวัดถือเป็นสมบัติของชาติและศาสนา จึงจำเป็นที่จะต้องอุปถัมภ์คุ้มครองอย่างเร่งด่วนโดยผู้ที่ถือครองในอารามก็คือ เจ้าอาวาส หากแต่ละวัดเจ้าอาวาสสำรวจเอกสารโบราณภายในอารามของตนแล้วส่งข้อมูลมายังสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ภายในไม่เกิน 1 ปี ก็จะได้ข้อมูลการสำรวจเอกสารโบราณในวัดทั่วประเทศ โดยมีวิธีการดังต่อไปนี้

1. จัดทำแบบฟอร์มการสำรวจเอกสารโบราณ
2. จัดทำคู่มือความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับเอกสารโบราณ คู่มือการอนุรักษ์เบื้องต้น ทั้งในรูปแบบเอกสารและสื่อวีดิทัศน์
3. อบรมให้ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับเอกสารโบราณ การสำรวจ และการอนุรักษ์เบื้องต้นให้กับเจ้าอาวาสหรือผู้ปฏิบัติงาน
4. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มีคำสั่งให้เจ้าอาวาสสำรวจเอกสารโบราณในอารามของตนตามแบบฟอร์มการสำรวจเอกสารโบราณ
5. เจ้าอาวาสหรือผู้ปฏิบัติงานดำเนินการสำรวจเอกสารโบราณและอนุรักษ์เบื้องต้นให้แล้วเสร็จภายใน 1 ปี แล้วส่งข้อมูลแบบฟอร์มการสำรวจกลับมาที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
6. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติประมวลผลการสำรวจเพื่อให้เห็นสถานภาพโดยรวมของเอกสารโบราณในประเทศไทย
7. มีการมอบโล่รางวัลสำหรับวัดที่ดำเนินการสำรวจและอนุรักษ์เอกสารโบราณได้เป็นอย่างดี
8. นักวิจัย นักวิชาการตลอดผู้ที่สนใจศึกษาเอกสารโบราณสามารถใช้ข้อมูลเพื่อจัดทำค่าของงบประมาณเพื่อดำเนินการศึกษา หรือทำสำเนาดิจิทัลเอกสารโบราณเหล่านี้ต่อไป

บทสรุป

การสำรวจเอกสารโบราณโดยเจ้าอาวาสผู้เป็นเจ้าของเอกสารโบราณในวัดเป็นการกระตุ้นเตือนให้ได้เห็นถึงคุณค่าความสำคัญของเอกสารโบราณในอารามของตน ไม่ปล่อยให้ปละละเลยให้อยู่ในสภาพที่เสื่อมโทรมจนสูญสลาย เพราะคัมภีร์ไบเบิลแต่ละผูก หรือหนังสือสมุดไทยแต่ละเล่มที่เสียหายไปนั้น เท่ากับเป็นการสูญเสียมรดกทางภูมิปัญญาลงไปทุกวัน ๆ เมื่อมีการสำรวจเอกสารโบราณภายในอาราม เจ้าอาวาสก็จะรู้ว่ามียเอกสารโบราณไว้ในที่ใดบ้างภายในวัด แล้วจึงนำมารวบรวมเก็บรักษาไว้ในที่ที่ปลอดภัย จึงเป็นการยืดอายุเอกสารโบราณในฐานะมรดกทางภูมิปัญญานี้ออกไปได้